

Neatkarīga nozares profesionāļa/eksperta recenzija par sabiedriskā pasūtījuma izpildi

Recenzents: Kristīne Žilde-Krēvica

Elektroniskais plašsaziņas līdzeklis: SIA "Vidzemes televīzija" (Re:TV)

Projekta nosaukums: "Ceturtā vara"

Recenzēto satura vienību skaits: 8

Recenzēto satura vienību pār-raidīšanas datumi: 07.09.2021., 14.09.2021., 21.09.2021., 28.09.2021., 06.10.2021., 12.10.2021., 17.10.2021., 26.10.2021.

1. UNIVERSĀLIE KRITĒRIJI

1.1. Atbilstība projekta satura koncepcijā definētajiem sabiedriskā pasūtījuma uzdevumiem

Recenzenta vērtējums (atbilst/ daļēji atbilst/ neatbilst): ATBILST.

Raidījuma "Ceturtā vara" satura koncepcijas publiskojamā daļa ir lakoniska un atsauci uz sabiedriskā pasūtījuma uzdevumiem nesniedz.

Tomēr, vērtējot pēc Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2020. gada 31. decembrim, turpmāk – EPLL) 71. panta pirmajā daļā noteiktajiem sabiedriskā pasūtījuma uzdevumiem, secinu, ka raidījums "Ceturtā vara" pilnībā atbilst vairākiem punktiem:

3) tas sekmē demokrātijas un ētikas principu nostiprināšanos, atspoguļojot sabiedrības viedokļu daudzveidību;

5) izglīto iedzīvotājus un veicina viņos pilsonisko izpratni par politikas, ekonomikas, kultūras, tiesību, vides, drošības un sociālajiem jautājumiem, nodrošinot to sistēmisku aptvērumu;

16) un attīsta mūsdienīgus un daudzveidīgus žanrus un formātus.

1.2. Atbilstība projekta satura koncepcijā definētajam mērķim un uzdevumam

Recenzenta vērtējums (atbilst/ daļēji atbilst/ neatbilst): ATBILST.

Projekta veidotāji satura koncepcijā par mērķi sev izvirza “veicināt sabiedrības medijpratību un stiprināt Latvijas informatīvo telpu”. Tā sasniegšanai tiek izvirzīts uzdevums - veidot un pārraidīt kanālā Re:TV 8 raidījumu ciklu "Ceturtdā vara".

Jāsecina, ka mērķis pilnībā sasniegts.

Lai arī sabiedrības medijpratība un spēcīgāka Latvijas informatīvā telpa ir ambiciozs mērķis, kas nav pilnībā īstenojams viena raidījuma un pat ne raidījumu cikla ietvaros, savu iespēju robežās projekts “Ceturtdā vara” īsteno tieši solīto.

1.3. Projektam ir ilgtspējīgs efekts, tostarp žurnālistikas un mediju profesionālās kvalitātes uzlabošanā

Recenzenta vērtējums (atbilst/ daļēji atbilst/ neatbilst): **ATBILST.**

Raidījuma “Ceturtdā vara” lielākā veiksmē ir tas, ka 8 sēriju cikls nav “piesiets” konkrētiem ziņu notikumiem, līdz ar to nezaudē aktualitāti arī tad, ja tiek retranslēts vairākkārt un pat ar vairāku mēnešu vai gadu nobīdi. Tā ir kā rokasgrāmata viltus ziņu veidotājiem, vienlaikus šīs nelegālās industrijas detalizēts atmaskojums.

1.4. Satura pieejamības nodrošināšana daudzveidīgās satura izplatīšanas platformās un sasniedzamā auditorija (par pamatu ņemt projekta pieteikumā noteikto)

Recenzenta vērtējums (atbilst/ daļēji atbilst/ neatbilst): **DAĻĒJI ATBILST.**

Projekta satura koncepcijā vien minēts, ka 8 raidījumu cikls tiks pārraidīts kanālā Re:TV, par tālākajiem izplatīšanas kanāliem neko neminot.

Satura vērtēšanas periodā medija mājaslapā raidījumus noskatīties nebija iespējams, tomēr tie tika izvietoti kanāla Re:TV youtube kontā, kur arī neierobežotu laiku un bez maksas ir skatāmi atkārtoti. Skatījumu skaits gan vismaz pagaidām ziemā neliecina par plašu auditorijas interesi. Katra epizode skatīta no 30 līdz 50 reizēm, augstākais skatījumu skaits ir 2. sezonas 1. epizodei (ēterā 07.09.2021.), kas pusotra mēneša laikā noskatīta 131 reizi.

Iespējams, tas daļēji skaidrojams ar īso laiku, kas pagājis kopš epizožu ievietošanas sociālajos tīklos, bet nekaitētu medijam un raidījuma veidotāju komandai padomāt par “Ceturtdās varas” “otro dzīvi”, šo saturu popularizējot pašiem un cenšoties ar skatījumiem aizsniegt iespējami plašāku auditoriju, jo tikai tad varēs uzskatīt, ka mērķis izglītēt sabiedrību, “veicinot tās medijpratību”, ir pilnvērtīgi sasniegts.

1.5. Satura atbilstība žurnālistikas ētikas un profesionālajiem standartiem, politiskās neitralitātes ievērošana tēmu un viesu izvēlē, viedokļu daudzveidība (ņemot vērā satura žanra specifiku)

Recenzenta vērtējums (atbilst/ daļēji atbilst/ neatbilst): **ATBILST.**

Satura žanra specifika nepieprasa politiskās neitralitātes ievērošanu. Raidījums veidots pēc eksperimentālās un risinājumu žurnālistikas principiem, pieaicinot nozares ekspertus katrā no eksperimenta soļiem, lai tos vērtētu un komentētu. Tiek izraudzīti leģitīmi avoti ar augstu ticamību un autoritāti savā kompetences jomā.

Viesi ir augstākā līmeņa profesionāļi no žurnālistiem un akadēmiskās vides līdz NATO Stratēģiskās komunikācijas izcilības centram, Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcijai CERT.LV, Valsts kancelejai un Kultūras ministrijai.

Brīžiem gan gribējās redzēt lielāku viesu daudzveidību no raidījuma uz raidījumu. Piemēram, gan 07.09.2021., gan 14.09.2021. epizodēs no akadēmiskās vides komentāru sniedz Vidzemes Augstskolas asociētais profesors Jānis Buholcs, kurpretī viedokli daudzveidības labad varēja lūgt, piemēram, kādam no Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes vai Rīgas Stradiņa universitātes mācībspēkiem. Vēlākajās epizodēs tas arī darīts, izteikties ļaujot Vitai Dreijerei un Andai Rožukalnei.

Neliela vilšanās bija 28.09.2021. epizode, kurā atkārtojās ne vien koncepts - ielu intervijas, bet pat intervējamie bija tie paši, kuri jau izteicās 21.09.2021. epizodē. Lai arī citāts izmantots cits, audiovizuālu materiālu uztveram kā video, audio un satura kopumu, kur katrs viens ir līdzvērtīgs informācijas nesējs. Ja pirmie dublējās, ir sajūta, ka "šo jau esmu redzējis", lai arī vārdu virknējums nedaudz atšķiras.

2. SPECIĀLIE KRITĒRIJI SATURA AUDIO UN AUDIOVIZUĀLĀ FORMĀTA NOVĒRTĒŠANAI

2.1. Formas kritēriji (atbilstība formātam, scenārija dramaturģijas kvalitāte, vēstījuma dinamika, režijas kvalitāte, mūzikas izmantošanas prasmes, subtitru kvalitāte)

Ļoti uzteicama scenārija dramaturģija un vēstījuma dinamika.

Katrā raidījumā iekļauts viens kvalitatīvi nostrādāts sižets, kas žurnālistes Zanes Eniņas nosvērtajā pasniegšanas manierē kontrastē ar brīvo raidījuma vadītāja Toma Berga tēlu. Pozitīvi vērtējama aktualitātes piešķiršana caur reāliem dezinformācijas piemēriem, kā "alfa" sabrukšana, ASV vēlēšanas un viltus Leonīda Volkova tikšanās ar Saeimas deputātiem.

Tiesa, nepamet aizdomas, ka padomi viltus ziņu lapu un viltus kontu izgatavošanā, tai skaitā maksājumus veicot ar vienreiz lietojamo kredītkaršu palīdzību un izmantojot neesoša cilvēka profila bildi, kas uzģenerēta no vairākām fotogrāfijām, ir pārāk detalizēti. Iespējams, kādu skatītāju tas var mudināt pamēģināt "vai patiesi ir tik vienkārši" un "varbūt man veiksies labāk". Tas jo īpaši aktuāli gadījumos, kad pieaicinātais eksperts neviens sajūtu, ka viltvārdis ir viegli atmaskojams, kā tas ir Valsts kancelejas Stratēģiskās komunikācijas koordinācijas departamenta konsultantes Noras Bitenieces gadījumā (07.09.2021. epizode). Viņas minētie rīki atklāj maz informācijas par viltvārdi, iespējams, radot kādam viltus drošības sajūtu. Eksperte vien pabiedē, ka tiesībsargi varētu izprasīt vairāk informācijas. Citādi ir ar "DFR Lab" pētnieces Nikas Aleksejevas komentāriem, kur viņa ātri vien dekonstruē viltvārdi (14.09.2021. un 17.10.2021. epizodes).

2.2. Satura kritēriji (redaktora un producēšanas darba kvalitāte, satura vērtība un oriģinalitāte, valodas lietojums, grafika un vizuālie risinājumi)

Kvalitatīvas eksperimentālās žurnālistikas piemērs ar patiesi vērtīgu un aktuālu saturu.

Veiksmīga pieeja raidījuma izklāstā. Epizožu pēctecība veidota kā seriālam - svarīgi skatīties visas epizodes, turklāt paredzētajā secībā, kas noslēdzas ar morāli, ka bez lieliem finanšu ieguldījumiem un laika patēriņa nopelnīt ar viltus ziņām tomēr neizdodas. Raidījuma vadītājs savos pieteikumos palīdz noorientēties, kur šajā "ceļojumā" pa viltus ziņu pasauli atrodamies, kas jau paveikts un ko darīsim tālāk. Skatītājam rodas iespaids, ka izzinām procesus kopā, veidojas ciešāka saikne ar raidījuma vadītāju.

No vizuālā aspekta ļoti kvalitatīvi nostrādāts grafiskais dizains un pārdomāti izmantoti montāžas elementi, tomēr jāsecina, ka izvēlētais titra panelis ir grūti salasāms. Smalkais, blāvais burtu šrifts uz baltā fona ir gaumīgs, bet nepateicīgs īpaši gadījumos, kad saturu skatās viedierīcēs, uz planšetdatoriem un citiem neliela izmēra ekrāniem. Viesu amati nereti ir gari un ietver sarežģītus iestāžu nosaukumus, kas ir svarīgi, lai saprastu viesu kompetences līmeni.

2.3. Vadītāji: profesionālās īpašības un iemaņas (personas profesionālās darbības oriģinalitāte, prasme uzrunāt, ieinteresēt, piesaistīt auditorijas uzmanību, ķermeņa valodas prasme, spēja reaģēt neordinārās situācijās, spēja nodrošināt stabilu profesionālo kvalitāti, līdzdalība satura

komunikācijā, prasme vadīt intervijas, sarunas, diskusijas, improvizācijas prasme, prasme strādāt tiešraidē, sagatavotības līmenis)

Raidījuma veidotāju komanda un vadītājs Toms Bergs ienes Latvijas mediju vidē maz pielietotus informācijas pasniegšanas veidus, kas ir dinamiski, stāstoši, reizē nezaudē profesionalitāti un nekļūst pašmērķīgi. Veiksmīgi vērtējami montāžas efekti, grafiskais dizains, skaņas celiņš un vadītāja pieteikumi, braucot automašīnā un it kā nejauši stāstot kādam savam paziņam par sociālo tīklu “sērgu” - viltus profiliem, kas izplata viltus ziņas, pērk “laikus” un “šērus”, un to visu - ar mērķi nopelnīt, par dezinformācijas ilgtermiņa sekām uz sabiedrības spēju kritiski izvērtēt informāciju lieki neaizdomājoties.

Žurnālistes Zanes Eniņas nosvērtais tembrs, sižetu satura kvalitāte un stāstījums lieliski papildina Toma Berga šķietamo “vieglumu” informācijas pasniegšanā, un šis kontrasts neļauj raidījumam kļūt vienveidīgam vai apnicīgam tā pasniegšanas manierē.

2.4. Iesaistītais personāls (žurnālisti, operatori, montāžisti un citi satura radītāji): profesionālās īpašības un iemaņas (profesionālās darbības oriģinalitāte, prasme uzrunāt, ieinteresēt, piesaistīt auditorijas uzmanību, spēja reaģēt neordinārās situācijās, spēja nodrošināt profesionālo kvalitāti, prasme strādāt tiešraidē (ja attiecināms), sagatavotības līmenis)

Pozitīvi vērtējams, ka intervijas un raidījumu vadītāja pieteikumi filmēti ar divām kamerām. Tas ne tikai atvieglo intervijas montāžas vietas, bet arī garantē dinamiku no vizuālā viedokļa.

Īpaši uzteicams montāžas darbs, spēlējoties ar video spoguļattēlā un “izgriežot” atsevišķus raidījuma vadītāja sejas elementus, tos pietuvinot un miksējot ar fotokolāžu no ekrāna uzņēmumiem. Dažādi leņķi, burtu un logo miksēšanās ar runātāja acīm un muti ir svaigs un interesants video pasniegšanas veids.

2.5. Papildus piebildes

Ļoti uzteicams vienotais rokraksts, kas izturēts viscaur astoņām raidījuma epizodēm no vadītāja pieteikumiem līdz sižeta uzbūvei un eksperimenta izklāstam, kā arī izmantotajiem vizuālajiem risinājumiem.

Pozitīvi izceļams, ka atrasts labs veids, kā izvairīties no nevēlamas produktu izvietošanas, proti, datoru logo aizlīmēti ar melnu līmlenti.

3. REKOMENDĀCIJAS

1. Vai projekta realizēšana nākotnē būtu jāturpina sabiedriskā pasūtījuma ietvaros?

Uzskatu, ka projekta realizēšana pavisam noteikti varētu turpināties sabiedriskā pasūtījuma ietvaros, meklējot jaunus eksperimentālās un risinājumu žurnālistikas pavedienus un pielietojumu.

Raidījums "Ceturtā vara" pilnībā atbilst NEPLP konkursa "Sabiedrības medijpratību veicinoša satura veidošana elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos, kas raida televīzijas un radio programmas" nolikumā definētajam mērķim "sabiedriski nozīmīga un kvalitatīva satura, kas veicina sabiedrības medijpratību un stiprina Latvijas informatīvo telpu, veidošana un pārraidīšana par medijpratības tematiku komerciālajos elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos".

2. Vai projektā nepieciešami būtiski uzlabojumi? Ja jā, kādi?

Būtisku uzlabojumu nepieciešamību nesaskatu.

Starp sīkiem tehniskiem aspektiem minams vien blāvais, uz viedierīcēm grūti salasāmais titru panelis. Kvalitātes ziņā būtiski atšķiras Zoom u.c. video platformu intervijas pretstatā tām, kas pilnvērtīgi filmētas ar divām kamerām. Tas ir attaisnojami pandēmijas apstākļos, bet nākotnē iespējami jāsamazina šāds satura formāts.

Viedokļu un balsu daudzveidībai starp pieaicinātajiem ekspertiem vēlams katrā reizē censties izvēlēties citu runātāju, tos neatkārtojot.

Tas pats attiecas uz ielu intervijām. Ja tās turpina, nedrīkst vienus un tos pašus cilvēkus atkārtot vairākās epizodēs. Turklāt, lūdzot cilvēkiem izteikties, vai ziņa ir īsta vai ne, skatītājs paliek neziņā, kam tad īsti cilvēks noticējis. Ekrāna stūrī jāparāda šī viltus ziņa vai vismaz tās virsraksts jātur visu ielu intervijas laiku.

3. Projektā iesaistītā radošā personāla kompetence un profesionalitātes vērtējums, realizējot līdzvērtīgus projektus sabiedriskā pasūtījuma ietvaros.

Raidījuma veidotāju komanda apliecinājusi profesionalitāti no idejas līdz tās realizācijai kā saturiski, tā formas ziņā.

4. Papildus secinājumi/piebildes

Atmetot bažas, ka raidījums varētu kādam kalpot par iedvesmu pamēģināt savu roku viltus ziņu radīšanā un izplatīšanā, šo saturu vērtēju kā ļoti kvalitatīvu un izglītojošu.

Raidījumu cikls "Ceturkā vara" atradis trauslo balansu starp tēmas nopietnību un vieglu pasniegšanas manieri, kas vieš cerību, ka šāds saturs pretendē uz iespējami plašu auditorijas piesaisti. Tur gan raidījuma komandai vēl jāpiestrādā, lai raidījuma "otrā dzīve" turpinātos ar augstākiem skatījumiem sociālajos tīklos un medija mājaslapā.